

UNA LLIBRERIA, UNA EDITORIAL... I EL PREMIS OCTUBRE

3i4, vint anys de cultura al centre de València

Ara fa vint anys d'una iniciativa que ha marcat el desenvolupament de la cultura catalana no només a la ciutat de València, sinó també a tot el país. Aquesta és la història dels primers vint anys de 3i4

Francesc Pérez Moragón

«**E**n el principi...» En el principi hi havia el llibre, la lletra impresa, una tossuda obsessió de veure l'idioma del país multiplicat sobre el paper, negre sobre blanc. La història de tots els moviments de recuperació nacional que s'han produït als Països Catalans durant més de cent anys està lligada indistriablement amb projectes editorials o periodístics. És una fixació ben explicable que es continua, després, amb els mitjans àudio-visuals —el disc, la ràdio, la televisió.

I, en la crònica valenciana d'aquesta obsessió general, Tres i Quatre presenta, als vint anys d'aparèixer públicament, un balanç absolutament positiu: més de tres-cents llibres publicats

Pérez Baier, 11, primer local de Tres i Quatre.

(algun amb deu edicions); tres revistes de cultura; quinze edicions dels Premis Octubre i, potser per damunt de tot això, el fet d'haver estat el motor principal per a la circulació del llibre en català al País Valencià durant tants anys.

En un resum preparat per l'empresa, i avui en tràmits d'edició, es comprova que tot aquest moviment ha suposat la participació de més de dos-cents autors, que han tret a la llum els seus textos sota el segell de les dues xi-

fres simbòliques (el tres i el quatre); un nombre semblant de persones han format part dels jurats dels Premis Octubre, on s'han presentat vora un miler d'originals; també, la col·laboració de diversos artistes plàstics que han contribuït a donar un caràcter d'avantguarda estètica a cobertes de llibres i a revistes.

Citar els noms de tots els implicats en aquestes estadístiques és impossible; fer-ne una tria significativa, també. Tanmateix, posem com a emblema els cognoms d'Estellés, Sanchis Guarner, Fuster, Raimon, Llach, Jáfer, Navar-

tota mena. Als prestatges, per tal d'omplir, les novetats de les editorials del moment feien costat amb llibres prestatos per a l'ocasió, trets de la biblioteca del mateix Fuster, peces de ceràmica i alguns buits artísticament distribuïts perquè no es notaren massa.

A partir d'aquell moment, Tres i Quatre començà a obrir cada dia. En una ciutat on la major part de les llibreries més acreditades tenien tendència a semblar mausoleus o magatzems de volums, el nou establiment lluitava contra la foscor d'un carrer estret a base de superfícies clares, pintura blan-

comptat o a terminis), anà creant un públic. A poc a poc (i sobretot després de la desaparició de la Llibreria Concret), Tres i Quatre féu convergir sobre si l'atenció de tots els valencians que volien llegir en català. Uns encara estaven aprenent-ne; uns altres, poquíssims, s'hi acostaven recordant que, en la joventut, havien pogut comprar papers de les ressuscitades L'Estel, o Barcino, però també de moltes altres editores ja desaparegudes. Hi havia els clients que anaven a comprar les eines bàsiques per sentir-se segurs en el maneig de l'idioma (*Signe*, la *Gramàtica valenciana* de Carles Salvador, els vocabularis de Ferrer Pastor, el Fabra, els manuals d'Enric Valor) o els progrés que demanaven Gramsci traduït per Solé Tura. També els desorientats que preguntaven si allà venien llibretes o quaderns de «corte i confecció» i, de tant en tant, individus fàcilment identificables que anaven a revisar el gènere: eren els funcionaris del Ministerio de Información y Turismo encarregats de vigilar, sovint d'una manera capritxosa, que el públic no es contaminara amb segons quines lectures.

Eren els anys en què les *punyetes* de l'administració franquista (Fraga, Robles Piquer, Cabanillas, Sánchez Bella, Munoz Alonso, Blanco Tobío) es conjugaven amb el «fuego purificador» de les faccions més violentes del règim. Si no ho recorde malament, a la mateixa finca de Tres i Quatre hi havia un local de les joventuts de la Falange oficial.

Les víctimes provocatives

I és que Tres i Quatre ja ho portava escrit a la cara, que no combregava amb les essències del règim. Uns quants metres quadrats farcits de paper imprès, en català, eren com una bomba pacífica en el cor de la ciutat. La resposta, des de la perspectiva oficial, no podia ser una altra: «contra les bombes, bombes».

Així, en l'extens martirologi de les llibreries catalanes atacades pels feixistes, entre el 1971 i el 1977, Tres i Quatre va aconseguir un rècord que ningú no podia envejar: set atemptats greus, acompanyats, abans i després, d'amenaçes telefòniques, anònims, pintades insultants a la façana.

En aquest sentit, tota l'agressivitat final del franquisme trobà la continuació en les demostracions pictòriques del blaverisme i de vegades, encara, en noves amenaces telefòniques.

Malgrat aquests entrebancs, i d'altres, la llibreria s'afermà des del prin-

Josep Renau conversa amb Estellés durant una de les edicions dels Octubre.

ro, Badia i Margarit, Brossa, Pedrolo, Carbonell, Llompart, Piera, Sánchez-Cutillas, Valor... El panorama provisional, d'una notable varietat, és un cens de la cultura catalana més activa del nostre temps.

El llibre, mercaderia exòtica

I tot això va començar fa vint anys, quan al carrer que València té dedicat a l'erudit valencià del segle divuit, Pérez Baier, s'inaugurà un establiment dedicat, sobretot, a vendre llibres en català. Era un local cedit per Joan Sement. A l'aparador, l'Equip Realitat havia muntat una mena d'altaret laic amb diverses imatges de Joan Fuster, que publicava llavors el primer volum de les seues obres completes. A l'interior de la botiga, dissenyada per Andreu Alfaro, escoltaren les paraules del crític Josep Maria Castellet, i del mateix Fuster, unes desenes de professors i estudiants universitaris, escriptors encara sense públic, agitadors polítics més o menys incipients i patriotes de

ca a les parets, fusta simplement envernissada sobre el seu color natural. Els llibres estaven a l'abast de l'hipotètic comprador, que se'ls podia mirar i repassar abans de decidir-se o bé, simplement, anar a fer una miqueta de tertúlia amb la gent de la casa.

A València (i a la resta del país), el llibre en català era un producte quasi exòtic, encara. A Tres i Quatre, com abans a Can Boils i Concret, la gent anava sabent que hi havia els papers de la Barcino, la Selecta, Edicions 62, La Galera, Albertí, Arimany, Moll, Garbí, L'Estel, Sicània, els quaderns de Joan Ballester. Anar-se familiaritzant amb l'existència material de tota aquesta oferta era un moviment crucial i bàsic; saber que es podia llegir, sense canviar de llengua, no sols autors dels Països Catalans, sinó també les versions dels clàssics que feia la Bernat Metge o els Gramsci, Sciascia, Camus, Moravia, Sillone, Lampedusa o Marx de 62 o del Club dels Novel·listes.

Exposar aquests llibres, vendre'ls (al

Set atemptats al llarg de vint anys.

cipi com una de les més al dia, a València. Aquest fet, i no sols la fidelitat lingüística, és el que ha fomentat la seua estabilitat, en un període tan llarg i en el qual s'han produït tants naixements i defuncions d'establiments semblants.

En aquests vint anys, el comerç bibliogràfic ha variat considerablement, amb el *boom* del llibre de butxaca, primer, l'entrada en escena d'una indústria editora cada volta més competitiva, l'enorme expansió del llibre infantil, etc. Tres i Quatre s'ha anat adaptant a totes aquestes mutacions, sense sotrac ni caigudes.

Una editorial de llarg abast

Aquell any admirable de 1968 fou també el de l'aparició de Tres i Quatre com a segell editorial. *Alacant: 30.000 'pieds-noirs'*, d'Antoni Seva (un especialista en literatura clàssica, llavors de 26 anys) obrí la col·lecció més coneguda de la casa: La Unitat.

En aquells temps, el règim controlava els editors de diverses maneres. Entre elles, concedint-los, denegant-los o retirant-los la inscripció en un mític Registro de Empresas Editoriales, dut pel Ministerio de Información y Turismo. Tres i Quatre trigà sis anys a tenir un lloc propi en aquell registre (i, encara, perquè Ricardo de la Cierva els el donà a punt ja d'abandonar la direcció general de Cultura Popular, amb el fracàs del famós «espíritu del 12 de febrero», d'Arias Navarro). Mentrestant, els llibres de Tres i Quatre utilitzaren el permís d'edició d'em-

preses solidàries: 62, L'Estel, F. Sanchis Cardona, Lavínia.

Ni això ni els problemes amb la censura d'originals (encoberta sota una pretesa «consulta voluntaria» al Ministerio), no va desanimar els nous editors. Al llibre de Seva en seguiren uns altres; a La Unitat, col·leccions més especialitzades: la de Teatre (1976), la de Poesia (1974), els Quaderns (1970), Papers Bàsics (1972), Biblioteca d'Estudis i Investigacions (1978) i, ja més recentment, L'Ham (1984) i L'Estel (1987).

En aquesta sèrie de col·leccions s'han encabint els tres-cents títols ja al·ludits: obres d'assaig, novel·les, reculls de poesia, drames i comèdies, complicades recerques erudites, manuals d'ensenyament popular, pamflets d'urgència... Tot, com calia esperar, exclusivament en català.

Els autors més citats al catàleg de Tres i Quatre són, per aquest ordre, Vicent Andrés Estellés, Joan Fuster, Vicent Pitarch, Manuel Sanchis Guarner i Joan Francesc Mira.

Per llibres no era suficient. Per això, en diversos moments, l'editorial emprengué la publicació de revistes especialitzades o d'alta cultura. La primera fou *Treballs de Sociolingüística Catalana*, que aparegué el 1977; després, *L'Espill*, el 1979; finalment, *Daina*, el 1986.

Entre els dos volums de 1968 i els vint-i-dos de 1987 (als quals s'ha de sumar les nombroses reedicions del mateix any i tres números de les revistes) hi ha tot un desplegament de possibilitats, producte d'una exploració permanent i tenaç en un territori on ben

pocs s'havien aventurat, al País Valencià. Com a empresa, l'esforç bàsic de Tres i Quatre ha combinat distints moviments paral·lels: fer-se un catàleg i un mercat; suscitar l'aparició de nous autors; encarar-se amb gèneres literaris, pràcticament oblidats en els circuits del comerç editorial acostumat al país (el teatre, per exemple, o la poesia). Es pot assegurar que el treball ha resultat llarg i costós i que la imaginació hi ha tingut una funció decisiva.

I els Premis Octubre

A més a més, el nom de Tres i Quatre és inseparable de la realització, cada any, dels Premis Octubre de literatura catalana, que aviat seran convocats per dissetena vegada. El certamen està considerat com un dels més prestigiosos de tota l'àrea nacional, una valoració aconseguida sens dubte per l'alta autoritat dels jurats i per la notòria influència d'originals, a més del ressò que han tingut moltes de les obres premiades.

Al capdavant, es tractava d'això, de fer que la cultura catalana tornara a comptar, al País Valencià, com una força real i no com un exercici aïllat d'uns grapat acorralats de patriotes. Imposar la presència del llibre, tendir a una indústria editorial normalitzada (on les empreses duren i no són necessàriament ruïnoses i on, en conseqüència, els autors cobren drets en compte de pagar-se la impremta), mantenir uns premis que no tenen res a veure amb la tòpica trilogia de la pàtria, la fe i l'amor; aquests són alguns dels èxits que es pot anotar en el balanç d'aquests vint anys de Tres i Quatre. Si més no, per començar a parlar-ne. □

El professor Sanchis Guarner i Joan Fuster foren homenatjats al llarg de les diferents edicions dels Premis Octubre.